Från Clapham till Bloomsbury

LESLIE STEPHEN

DA VIRGINIA WOOLF presenterades för publiken betonades det ofta att hon var dotter till den store Leslie Stephen. Numera är Leslie Stephen för många känd blott som författarinnans far. Men han är väl värd att lära känna! han har skrivit en rad oumbärliga arbeten om 1700- och 1800-talets engelska idéhistoria, och han representerar själv ett betydelsefullt skede i det viktorianska Englands ideutveckling. I en nyss utkommen biografi skildrar *Noel Gilroy Annan*, lärare vid Stephens gamla universitet Cambridge, denne forskare och tänkare i relation till hans intellektuella debatt (*Leslie Stephen*, Macgibbon and Kee, pris 25 sh.); det är ett märkligt arbete, livt och elegant, med nya perspektiv på brytningarna inom den andliga eliten under en stor tidsålder.

Virginia och sir Leslie Stephen (1903)

Leslie Stephen var född 1832 och dog 1904; hans livstid sammanföll på några år när med Viktorias regeringstid. Fadern, den förste i släkten som steg upp till en social position, var advokat och förvärvade en förmögenhet som tillförsäkrade barn och barnbarn en "privat inkomst" av tillräcklig storlek för engelska gentlemen. Fadern var understatssekreterare i kolonialdepartementet under en följd av år. Leslie Stephen studerade matematik och filosofi i Cambridge och var några år lärare där; han var arbetsam, dygdig, roddare, fotgängare och bergsbestigare — efter allt att döma en tänkande, tungsint, sent utvecklad, men högst självständig ung man. Under det amerikanska inbördeskriget, då den klass han tillhörde nästan genomgående höll på Söderns av oviljа mot demokrati, reste han betecknande nog till USA för att bilda sig en egen uppfattning och blev anhängare av Nordens sak. Som universitetslärare prästvigdes Stephen, men vid omkring trettio års ålder blev han agnostiker, eller rättare ateist, och tog avsked från sin tjänst. Därefter bodde han i London; han utgav "Dictionary of National Biography", skrev artiklar och böcker och var en anlitad föreläsare. Han var först gift med en dotter till Thackeray och efter hennes död med Julia Jackson, en bildad och intelligent dam; i detta lyckliga äktenskap föddes de barn som skulle bli berömda, främst Virginia och Vanessa.

James Stephen, Leslies farfar, var religiös moralist och filantrop vid sidan av affärsverksamheten — han hörde till de många engelska kapitalister som tycks bekräfta Webers och Tawneys satser om sambandet mellan puritanism och världslig duktighet. Den "evangelska", av John Wesleys lära påverkade riktning inom den engelska kyrkan som han tillhörde kallades av den skämtsamme prästen Sidney Smith för Claphamsekten, efter den stadsdel i London där ett antal förmögna medlemmar bodde; gruppens mest kända insats är kampen för avskaffande av slavhandeln och slaveriet i de brittiska kolonierna. Clapham utmärktes av en föga dogmatisk, men stark och socialt aktiv religiositet. Man stod i ett personligt förhållande till Gud, rannsakade dagligen under tysta timmar sitt samvete, tro utan gärningar var död. Den som verkligen följde "det inre ljuset" blev troende och god. Förestållningen om människans naturliga godhet kom fram i denna lära om ett ljus, en vägledning som måste leda till det rätta. Att följandet av den innersta driften — liksom sökandet av den "verkligt goda cigarren" — kunde leda till betänkliga resultat räknade man inte med. Det var en något utgödd, men ännu alltigenom fast och livskraftig religion.

Den framgångsrika medelklassgrupp som James Stephen tillhörde har, visar Annan, under ett århundrade bundits samman genom släktförbindelser och intellektuellt samarbete; den bildar inom medelklassen en motsvarighet till whigaristokratin. Hit hör en rad av de mest lysande namnen inom vetenskap och litteratur: Macaulay, Trevelyan, Huxley, Arnold, Darcy och Stephen. Och i stor utsträckning anser sig Annan inom denna grupp kunna spåra en gemensam, från Clapham-sekten utgående andlig utveckling. Tron förtunnas, men den finns kvar i en kärna av idéer om "det inre ljuset" och det moraliskt-intellektuella livets primat.

Vid sidan av T. H. Huxley blev Leslie Stephen, sannolikt under inflytande av Darwins utvecklingsteori, kämpande ateist; han nöjde sig inte med den vaga kombination av religiös och världslig metafysik som bildade aktionsbas för så många av tidens tänkare och diktare. Det fanns inga skäl att tro på Guds existens, de religiösa systemen var illusoriska, "religionen demoraliserar samhället" genom sin råa lära om straff och belöningar. Men dessa insikter gjorde inte Stephen tveksam inför moraliska frågor. Under en tid då man gärna föreställde sig ateister som professionella mordbrännare företrädde Stephen "den goda otron"; i fråga om hederlighet, arbetsamhet, uppriktighet och kyskhet var han lika fulländad som fadern och farfadern, och det inre ljuset gav lika klara och moraliskt tillfredsställande anvisningar som femtio år tidigare. Hans försök att på en blandning av utilitarism och darwinism formulera en etik var däremot svagt; det enda som är att han trodde sig kunna använda utvecklingsläran som garant för moralen vid samma tid som Huxley i en berömd föreläsning proklamerade moral trots och mot denna — även av honom godtagna — lära.

Analysen förs en generation vidare, till Bloomsburygruppen. Här kastas den konventionella moralismen likaväl som utilitarismen, religionen likaväl som den kämpande ateismen över bord. Det gäller inte att vara god i James eller Leslies mening, utan att kultivera sin trädgård, sin egen själ, att genom böcker, tavlor, musik, gott umgänge åstadkomma "goda sinnestillstånd" — intensiva, ehuru inte alltför våldsamma, och utsökta känslor och stämningar. Men det inre ljuset skymtar fortfarande i entusiasmen för det andliga, i strävan till det förfinade och särpräglade, i tron på kallelsen och överlägsenheten. "Man kan se den gamla evangeliska surdegen i arbete, en stark misstänksamhet mot de världsliska, en oföränderlig betoning av den personliga frälsningen och en tendens till meditation och helgad gemenskap inom en vänkrets."

Virginia har skildrat sin far i olika sammanhang. Hon ger i en liten biografisk artikel ett intryck av hans ivriga intresse för att roa och fostra barnen, hans ovilja mot kist prat, hans tolerans i väsentliga ting; flickorna fick inte röka, men de fick lisa allt vad de ville. Men i "The Lighthouse" framställes mr Ramsay, utan tvivel ett slags porträtt av fadern, som tjatig, irritabel, pedantisk, olycklig i det dåliga humörets tecken. Möjligen var modern mera väsentlig för dotterns arv och fostran. Hennes stil hade, såsom Annan genom citat visar, något av det lekfulla, flyktiga och illkränglade som utmärker dotterns, och hon själv tycks ha haft den subtilitet, humor och litet sorgsna vishet som möter hos Virginias underbara kvinnor.

HERBERT TINGSTEN

Lokalhistoriskt

Den gamle kännaren av Gotlands historia *Rudolf Björkegren* har utgivit en samling studier över sin ö under titeln *Gotländskt* (Wahlström & Widstrand, 12:50).

Boken framträder utan större anspråk, men den som intresserar sig för gotländska lokaliteter och människorna finner där mycket av värde. De flesta har nog inte sinne för att sträckläsa den skildring av gravar och epitafier i Visby domkyrka som möter i första avsnittet, men man kan hitta många upplysningar av intresse där, och som helhet ger det en god bild av stadens växlande överklass under sammeldtiden och den danska perioden. Skildringarna av de nuvarande ruinkyrkorna S:ta Karin och S:t Nikolaus i deras storhet och förfall måste fängsla alla som besökt Visby. Större delen av boken utgöres av en serie skildringar av förhållanden på Gotland under den danska tiden, byggda på dunkelt och svenskt arkivmaterial. Författaren betonar starkt den bild av förfall och vanstyre som man erhåller av de politiska källorna. Kanske överdriver han på sina ställen; när han t. ex. anför att den kungliga ränfkkammaren i Kopenhamna erhöll endast något högre nettoinkomster från Gotland än från Bornholm och Island vittnar detta knappast om någon större ekonomisk oförmåga hos den förstnämnda ön:s befolkning. När svenskarna under det nordiska sjuårskriget gjorde strandhugg på ön, betraktades de inte som landsmän, utan som fiender av goldinningarna, och vid öns övergång till Sverige 1645 gjorde de svenska myndigheterna ingа försök att betona Gotlands karaktär av återvunnet svenskt land. Vissa pålagor som de danska ståthållarna lade på landet var allmänt vedertagna skattiformer i de nordiska länderna och inga utslag av lokal utpressning, som man kan frestas tro genom Björkegrens framställning. Men i stort sett torde den bild av förfallsperiod stå sig som författaren teckner. Det är värdefullt att ha fått denna vederhäftiga framställning av ett särartat avsnitt svensk provinshistoria.

Annu mera lokalt begränsad, men på samma sätt sympatisk genom anspråkslös vederhäftighet är den skildring som *Mats Rehnberg* givit i *Sunländsk bystämma* (Svenskt liv och arbete 12; Nordiska museet, 7 kr.) av stämmorna i Lenhovda socken med bildgrund utgiva av protokoll från åren 1818—1928. Det är ingа dramatiska händelser som återspeglas i bystämmornas förhandlingar, men man möter det reglerade samfundaliv som förekommit i tusentals byar över hela landet. Man kan följa framväxandet av en lokal industri med dess återverkan på Lenhovda i form av säljesliv och standardsetegring. I protokollen kan man bl. a. beundra den fonetiska stavning med vilken byarnas förtroendemän knagglade sig fram i skrift vid 1800-talets början och studera dess gradvisa övergång till normaliserad skolstavning.

ERIK LONNROTH

Bertil Ohlin: Reträtt av Sköld i skattefrågan

— Hr Sköld har påbörjat en reträtt i skattefrågan, sade professor Ohlin i ett föredrag i Västerås på tisdagskvällen. Skattesutredningens förslag till nya och sänkta skattekalor skall föreligga riksdagen i vår. Men han förbehåller sig att ta ut högre skatt än utredningen föreslagit — samtidigt 10 procent högre, så att sänkningen jämförd med nu blir relativt liten.

Man frågar sig varför inte detta besked kunde ha givits redan i statsverkspropositionen, där hr Sköld var helt negativ? Hr Sköld meddelar ju själv att inga oförutsedda gynnsamma förändringar i det statsfinansiella läget inträffat i år. Tydligen är det oppositionens och opinionens tryck som gjort sig gällande och föranlett löftet om någon skattesänkning. Nu gäller det att pressa regeringen ett steg till, så att den avstår från att höja den av utredningen föreslagna inkomstskatten med 10 procent.

Det vore naturligt att staten accepterade följande tre huvudprinciper för sin lönspolitik. Ingen grupp av statsanställda skall efter skattebetalning ha lägre reallön än före kriget, utan tvärtom skall alla grupper ha någon andel av den standardförbättring som det ekonomiska framåtskridandet möjliggör; storleken av reallönehöjningen för de olika grupperna är en förhandlingsfråga, men den procentuellt största förbättringen behöva för de relativt lågt avlönade grupperna, t. ex. vid kommunikationsverken; vid lönernas bestämmande bör hänsyn tas till att ett allvarligt bristläge i fråga om vissa slag av arbetskraft kräver en relativt gynnsam inkomstplacering, som i samhällets intresse kan uppmuntra till en tillräcklig utbildning och nyrekrytering.

Vårens stora BOKrealisation

100-tals böcker till lågt pris

Till Westlings Bokavd., Örebro

Sänd Er realisationskatalog till

Namn .....

Adress .....

Postadr. ..... DN

Utrikesministrar möts i Köpenhamn

Ett svensk-dansk-norskt utrikesministermöte skall hållas i Köpenhamn 15 och 16 mars. Vid detta kommer man i första hand att behandla frågor i anslutning till Europarådets ministerkommittés möte, som börjar den 19 mars. Även om det skandinaviska ministermötet ordnas med anledning av att Europarådets ministerkommitté skall sammanträda, är det inte uteslutet att även andra frågor tas upp än sådana som har samband med Europarådet.

Byggnadstillstånd.

Byggnadstillstånd har av arbetsmarknadsstyrelsen lämnats Stockholms hamnförvaltning för att utvidga rangerbangården i Frihamnen och för att inom tullområdet för järngods vid Norra station ändra om garagelokal i källarvåningen till varuhall och smörina två lyftbord där samt Stockholms stads fastighetskontor för att reparera industrilokaler i fastigheten Luntmakargatan 28—30.

Den förkortade lärlingstiden kräver energiska självstudier

HANDBOK I VERKSTADS-TEKNIK I-III

Huvudredaktör *Prof. RAGNAR WOXÉN*

I redaktionen: *Prof. O. Sunks, Prof. H. Hallendorff*

UR INNEHÅLLET: Allmänna grunder, plastisk och spånavskiljande bearbetning, gjuteri, svetsteknik, ytbehandlingsmetoder, allmänna verkstadstekniska frågor.

"Arbetet fyller en verklig lucka i svensk teknisk litteratur, där det genom sitt gediegna innehåll och sitt klara och lättgiska framställningssätt bör en god hjälp skall 4 arbetet som vid studier." *Affärsekonomi.*

"En rik kunskapskälla för alla kategorier verkstadsanställda." *Dagens Nyheter*

Klipp och sänd!

Till ..... bokh. eller NATUR och KULTUR, Stbtm 1 Va. Var god lämna närmare upplysningar om HANDBOK I VERKSTADSTEKNIK.

Namn .....

Adress .....

Postadress .....

NATUR och KULTUR

8:e reviderade upplagan. Kompl. i 2 band. C:a 2 000 illustr. (huvuddelen efter specialritningar), tabeller och diagram. 1 800 sidor.

NYTT från BFB

Alla är ense...

Före Ivar Lo-Johanssons aktion hade vi en bekvämt och tillfällighetsgod syn på ålderdomsvården; efter den har oro gripit våra sinnen och samveten och därmed är det tillstånd uppstått som ger möjlighet att tänka och handla efter nya linjer.

Ny Tid, Göteborg.

Hans nya bok — rik på nya tankar och synpunkter — anbefalles på det varmaste en mycket stor publik.

Aftonbl., Malmö.

Av de aktuella rapporterna från ålderdomsvården som förekommer i Ivar Lo-Johanssons bok ger man gärna sin biträdning. Och för den stridslagda kampen i debatten med förstockad konservatism, prestigefylld byråkrati och kvardröjande fördomar stryker man gärna kritikerflaggan.

AT.

...men det är Din åsikt som är avgörande

Läs Ivar Lo-Johanssons

Ålderdoms-Sverige

och var med i kampen för bättre äldringsvård

Ingen av oss kan ställa sig på sidan om den debatt som pågår för att varje svensk man och kvinna skall vid som än hinder kunna se fram mot en trygghet och trivsam ålderdom. Vi måste alla sätta oss in i vad saken gäller. Skaffa Ålderdoms-Sverige i bokhandeln, genom bokbuss eller genom våra ombud eller genom kupongen. Pris 4: 75, inb. 6: 90.

Bonniers FOLKBIBLIOTEK

Till ..... bokhandel eller om bokhandel ej finnes på stället till Bonniers Folkbibliotek Stockholm 2. Sänd mig mot postförskott + porto ..... ex. Ålderdoms-Sverige.

Namn: .....

Adress: .....

Postadr.: .....

NYTT från BFB

Annons.

Likkta inte sönder Edra dyrbara mattor. Tag Er tid att sända dem till grundlig rengöring och översyn hos mattspecialisten Saltsjöbadsvittren, det bevarar deras värde. Ring 19 02 80.

Den nya KÅBE-mattan

har 30 % högre avtorkningsförmåga

Absolut oöverträffad bland dörrmattor. Provad och inköpt av Statens Provanstalt. Den nya konstruktionen (Sv. pat. 125 483) är hygullbar och därför mera lätthanterlig. Inga ömtåliga sidramar. Dubbel livslängd — kan slitas på båda sidor. Stomme av impregnerat tjä eller korrosionsbeständig blttmetall (flygstål). 3 års garanti.

Den nya KABE-mattan kan erhållas i vilka mått och former som helst, samt i ett 10-tal standardstorlekar från endast kr. 28: 80.

Tala med Eder järnhandlare, NK eller PUB. Ring om för kostnadsfri mättagning.

Ensamtillverkare:
Handels AB KÅBE-MATTAN
Stockholm 6.
Telefon 62 63 73, 60 43 38.

Sparbanks-nytt

ONSDAGEN DEN 27 FEBR. 1952

EXTRA!

Sparbanken öppnar kontor i sin nya fastighet

Gullmarshus

Gullmarsplan, Johanneshov

Invigning i dag kl. 14

Välkomna!

STOCKHOLMS SPARBANK

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.